

Kraków, 1 marca 2013

dr hab. Anna Bochnakowa, prof. UJ
Instytut Filologii Romańskiej UJ

Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Ewy Stali pt. *Los dobles etimológicos en español 1611 – 1739*

Dorobek naukowy dr Ewy Stali obejmuje łącznie 31 pozycji (oraz 4 złożone do druku), w tym 2 monografie: opublikowaną w wersji elektronicznej rozprawę doktorską (*Los nombres de los colores en el español de los siglos XVI – XVII*, 2011, Alicante, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 180 stron) oraz przedstawioną jako rozprawa habilitacyjna książkę pt. *Los dobles etimológicos en español 1611 – 1739*, 2012, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 438 stron. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w roku 2000 dr Ewa Stala opublikowała 24 prace.

Tematyka badawcza Habilitantki skupiona jest wokół dwóch zasadniczych zagadnień: 1. dawnej leksykografii hiszpańskiej, traktowanej głównie jako źródło materiału do diachronicznych badań leksykalnych, 2. szczególnego zagadnienia w hiszpańskim słownictwie, a mianowicie dubletów etymologicznych, z uwzględnieniem tzw. *semicultismos*. W bibliografii prac dr Ewy Stali figurują również publikacje dotyczące specyfiki języka hiszpańskiego używanego w Ameryce Południowej, podręcznik do nauki języka hiszpańskiego, kieszonkowy słownik hiszpańsko-polski i polsko-hiszpański (we współautorstwie z M. Filipowicz-Rudek) oraz tłumaczenie biografii Astora Piazzoli.

Prace opublikowane po uzyskaniu przez Habilitantkę w roku 2000 stopnia naukowego doktora koncentrują się na zagadnieniach leksykograficznych i leksykologicznych. Najistotniejszym (oprócz rozprawy habilitacyjnej) jest studium powstałe na podstawie rozprawy doktorskiej (zob. *supra*), opublikowane w wersji elektronicznej przez wydawnictwo Miguel de Cervantes w Alicante, a poświęcone nazwom kolorów w języku hiszpańskim XVI i XVII wieku. Materiał słownikowy pochodzi z szesnastowiecznych słowników

wielojęzycznych oraz pierwszego słownika języka hiszpańskiego (Covarrubias y Horozco 1611). Monografia ta ukazuje zarys badań nad kolorami rozpatrywanymi jako fakt fizjologiczny i fizyczny, i ukazuje konsekwencje językowe interpretacji zjawisk chromatycznych. Analiza materiału, prowadzona ściśle według ustalonego porządku, daje interesujący obraz wielości nazw kolorów występujących w dawnych słownikach.

Konkluzję opracowania stanowią wnioski obejmujące opis zmian w systemie hiszpańskich nazw kolorów w stosunku do stanu w języku łacińskim i sprowadzają się do stwierdzenia następujących faktów: zanik znaczenia cech odnoszących się do połysku, świetlistości, uwzględnianych dawniej w nazywaniu barw, zmiany punktów odniesienia w określaniu kolorów, zanik pewnych terminów i zmiana znaczenia innych w wyniku zawężenia zakresu, pojawienie się nowych nazw odcieni. Badania dr Ewy Stali przyniosły także nowe datowania poszczególnych nazw, Jej spostrzeżenia wnoszą nowe ustalenia do historii nazw kolorów, a zgromadzony korpus może stanowić cenny materiał do dalszych (badań).

Pozostałe publikacje (wydane w czasopismach, bądź pracach zbiorowych) są częściowo kontynuacją leksykograficznych zainteresowań Habilitantki, tak jak opublikowany w tomie wydanym przez uniwersytet w słowackim Preszowie artykuł poświęcony hiszpańskim wyrazom, uwzględnionym w sześciujęzycznym słowniku z 1646 roku (*Hexaglosson dictionarium....*), rzadko w Polsce badanym, a kontynuującym szesnastowieczny słownik flamandzko-francuskiego (Berlaimont), uzupełniany stopniowo o inne języki, czy też omówienie hiszpańskiego materiału leksykalnego w kuriozalnym „słowniku carycy Katarzyny II” (1787-1789). Dla polonistów interesujący może być artykuł dotyczący historii leksykografii polsko-hiszpańskiej (*Poradnik Językowy*, 2012, 3, s. 86 -94).

Kilka prac poświęciła Habilitantka językowi hiszpańskiemu w Ameryce Południowej: specyfice języka w Buenos Aires, anglicyzmom w hiszpańskim z Rio de La Plata, zapożyczeniom południowoamerykańskim w polszczyźnie, a także etymologicznym dociekaniom na temat internacjonalizmu *tango*. W badaniach po doktoracie pojawia się, skutkujący publikacjami, nurt badawczy związany z zagadnieniem etymologicznych dubletów w języku hiszpańskim, rozwinięty później w rozprawie habilitacyjnej. Dr Ewa Stala publikowała w Niemczech, w Hiszpanii, na Słowacji. Szkoda jednak, że większość tekstów Habilitantki ukazała się w czasopismach UJ lub innych wydawnictwach krajowych (ponad 10, w tym także umieszczonym na liście ERIH „Poradniku Językowym”).

W ciągu swej pracy w UJ, dr Ewa Stala wygłosiła także cykl wykładów na jednym z uniwersytetów argentyńskich i w Barcelonie, wystąpiła również z wykładem na uniwersytecie w Cluju. Po roku 2000 uczestniczyła (z referatami) w kilkunastu konferencjach w Polsce, Argentynie, Rumunii, na Słowacji. Sama była też organizatorką międzynarodowej konferencji (2005) z okazji trzydziestolecia krakowskiej hispanistyki, a także międzynarodowego seminarium (Kraków 2004) pt. *Europa como espacio cultural*. Redagowała również jeden tom zbiorowy (2008) i jeden numer tematyczny czasopisma naukowego (2011). Naukową aktywność Habilitantki (po doktoracie) uważam za wielokierunkową i owocną. W swych planach naukowych przewiduje Ona dalsze badania metaleksykograficzne i leksykalne.

Na podkreślenie zasługuje działalność dydaktyczna Habilitantki. Ze względu na sytuację kadrową krakowskiej iberystyki na przełomie XX/XXI, a później także portugalistyki, dr Ewa Stala obciążona była zajęciami na filologii hiszpańskiej i portugalskiej tak z gramatyki opisowej, jak i historycznej, później także seminarium magisterskim, chętnie wybieranym przez studentów: wypromowała w ciągu ostatnich 8 lat 76 magistrów hispanistyki i portugalistyki. Kilkakrotnie przypadło mi recenzowanie prowadzonych przez Nią prac z różnych dziedzin językoznawstwa i z pełnym przekonaniem mogę stwierdzić, że wyróżniały się wysokim poziomem i interesującym doбором opracowanych zagadnień.

Oprócz działalności stricte naukowej, podejmuje dr Stala prace popularyzatorskie: na temat języka hiszpańskiego, Argentyny, historii tanga, a tłumaczenie dla PWM biografii A. Piazzoli (2008) uhonorowane zostało pierwszym miejscem w rankingu wydawnictw do słuchania w kategorii „literatura faktu i reportaż”. Publikuje także teksty na tematy kultury i języków Ameryki Południowej na łamach internetowego pisma latynoamerykanistów UJ *Curara*.

Dr Stala w ciągu swego zatrudnienia w Instytucie Filologii Romańskiej UJ aktywnie uczestniczyła w życiu Instytutu. Wielokrotnie powierzano jej obowiązki organizacyjne: przygotowanie międzynarodowej konferencji z okazji 30-lecia krakowskiej iberystyki, opiekę nad studiami eksternistycznymi, obecnie jest wicedyrektorem Instytutu Filologii Romańskiej UJ ds. programowych. Ze wszystkich obowiązków wywiązywała się sumiennie i odpowiedzialnie.

Przedłożona rozprawa habilitacyjna pt. *Los dobles etimológicos en español (1611 – 1739)*, wydana w Krakowie w roku 2012, jest wynikiem odrębnej tematyki badań dr Stali,

podjętej po doktoracie. Należy podkreślić, że ukierunkowanie badań dla celów habilitacji na inną problematykę niż kontynuacja czy rozwinięcie pracy doktorskiej, zgodne jest z przestrzegany dawniej zwyczajem w środowisku naukowym. Publikacja w języku hiszpańskim, starannie wydana w 2012 przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, liczy 437 stron i składa się zasadniczo z dwóch części: pierwszej, ilustrującej szczegółowo zagadnienie dubletów etymologicznych oraz drugiej, zawierającej glosariusz dubletów sporządzony przez Autorkę na podstawie źródeł leksykograficznych z lat 1611 - 1739. Praca opatrzona jest obszerną bibliografią i indeksem wyrazów. Jak wynika z przedstawionego stanu badań i bibliografii, rozprawa dr Stali jest pierwszym obszernym opracowaniem w języku hiszpańskim poświęconym historycznym aspektom dubletów w tym języku.

Wobec ogólnie znanego zjawiska występowania w słownictwie różnych języków tzw. dubletów etymologicznych, charakteryzujących się wspólnym pochodzeniem, lecz różnym rozwojem formalnym (traktowanym jako podstawowe kryterium typologii), i najczęściej także znaczeniowym, język hiszpański zadaje się być przypadkiem szczególnym. Otóż leksykolodzy wyróżniają w nim, oprócz wyrazów tzw. pochodzenia ludowego, o mniej więcej regularnym, ciągłym rozwoju fonetycznym od form języka, z którego się wywodzą (w tym wypadku z łaciny) i wyrazów z łaciny zapożyczonych w różnych okresach historii – *cultismos* – wyrazów książkowych, „uczonych”, jak to określają Francuzi, także formy hybrydalne : *semicultismos*. Przyznaję, że kiedy dr Ewa Stala, kilka lat temu przedstawiała na zebraniu Zakładu Językoznawstwa Romańskiego swój plan badań właśnie tej grupy hiszpańskich wyrazów, stosunkowo mało zbadanej, a jednak wyróżnianej przez nielicznych językoznawców, byłam dość sceptyczna wobec zamiaru przyszłej Habilitantki, głównie z powodu nieostrych, jak mi się wydawało, kryteriów kwalifikacji części jej przykładów do kategorii *semicultismos*. Spowodowane to było zapewne moimi odniesieniami do języka francuskiego i polskiego, które owej trzeciej, pośredniej grupy wyrazów pochodzących od wspólnych etymonów (łacińskich dla języków romańskich) po prostu zdają się nie wyróżniać, przynajmniej w podstawowych, normatywnych gramatykach nie są one wskazywane, jakkolwiek formy mniej lub bardziej zbliżone do łacińskiego etymonu, charakteryzujące się jednak większością cech regularnego rozwoju także w języku francuskim dają się obserwować. W bibliografii do rozprawy dr Stali znalazłam pracę poświęconą wyrazom „demi-savants” w starofrancuskim (F. de la Chaussée, 1987), a passus poświęcony definicjom *semicultismos* (s. 65 – 66) podaje nie tylko terminy francuskie, ale i włoskie na określenie grupy latynizmów o częściowej asymilacji do języka, w którym są używane, traktowanych

jako pośrednie między formą odziedziczoną a w całości zapożyczoną. Spostrzeżenie to zmienia moje przekonania o wyjątkowości języka hiszpańskiego w zakresie trójczłonowej klasyfikacji dubletów etymologicznych. Określenie *semicultismo* dotyczyłoby więc form hybrydalnych, pośrednich i to właśnie należy przyjąć jako podstawę klasyfikacji, której kryteria wydawały mi się niezbyt precyzyjne, ale wyrazy takie oczywiście także w języku francuskim bez trudu można wskazać.

Lektura rozprawy dr Stali, jasno skonstruowana, szczegółowo traktująca o wielu aspektach etymologicznych dubletów pozwoliła mi rozwiązać dawne wątpliwości, obfita część materiałowa oparta na dawnych źródłach leksykograficznych dostarczyła rzetelnych dowodów szczególnej sytuacji *semicultismos* w języku hiszpańskim. Jak pisze Autorka (s. 12 i nast.), mimo istniejących dla języka hiszpańskiego kilku, ale jednak nielicznych prac poświęconych dubletom, zagadnienie nie wydaje się Jej wystarczająco zbadane, zwłaszcza, iż w dotychczasowych opracowaniach przedstawiono wyniki analizy zjawiska we współczesnym języku hiszpańskim, co oczywiście stanowi pole do badań, natomiast odniesienie się do języka sprzed kilku wieków pozwoli, zdaniem Autorki, dokładniej zanalizować proces pojawiania się i współwystępowania dubletów etymologicznych.

Korpus przykładów, stworzony na podstawie dawnych słowników uznaje Ona za wiarygodny, traktując leksykografię jako zapis określonego stanu języka. Przy wszystkich podnoszonych wobec zawartości słowników zastrzeżeniach, taki wybór jest zasadny, czerpanie materiału z tekstów (literackich, specjalistycznych itp.) byłoby obarczone innego rodzaju niepożądanymi cechami: konieczną selekcją ze względu na objętość, subiektywnością wyboru tekstów uznanych za reprezentatywne, a także wymagałoby niewątpliwie więcej czasu dla stworzenia satysfakcjonującego korpusu. Ograniczenie się do 16 słowników, istotnych dla zilustrowania historii słownictwa języka hiszpańskiego, powstałych w przeciągu ponad stu lat, wydaje mi się wyborem trafnym.

Habilitationka przedstawia w pierwszej części pracy historię badań nad dubletami w poszczególnych językach romańskich, germańskich, słowiańskich, a także w sanskrycie i językach semickich oraz specyfikę podejmowanej problematyki w zależności od cech, właściwych danej grupie języków. Krótki ten rozdział wskazuje na powszechność występowania dubletów etymologicznych, różnie jednak klasyfikowanych w poszczególnych językach.

Kwestie teoretyczne omówione są szczegółowo w rozdziale III, traktującym najpierw o definicjach terminów *cultismo/semicultismo*, *latinismo* i ich wzajemnych zależnościach, a

także o *doblete*, jako każdym z pary (lub większej ilości) wyrazów pozostającym w związku etymologicznym, bądź w odniesieniu bezpośrednio do łaciny, bądź z pośrednictwem innego języka romańskiego. Część ta wyraźnie ukazuje złożoność zjawiska dubletów, wielorakie możliwości ich klasyfikacji, przedstawiane w dotychczasowych badaniach, które Autorka uzupełnia systematycznie rezultatami Jej własnej analizy zebranego materiału pochodzącego z dawnych słowników hiszpańskich.

Rozdziały IV – VII poświęcone są szczegółowym obserwacjom dotyczącym fonetyki, morfologii i semantyki przebadanych przez Habilitantkę ok. 400 dubletów (s.93), co wobec znacznie mniejszej ilości materiału analizowanego we wcześniejszych pracach jest niewątpliwą zaletą. Należy również podkreślić drobiazgowość w opisie poszczególnych rozważanych aspektów przy rygorze prowadzonej analizy. Konkluzje cząstkowe dają syntetyczne ujęcie rozważanego problemu.

Rozdział VIII jest interesującym uzupełnieniem diachronicznej analizy dubletów przeprowadzonej przez Autorkę: zawiera on listę kilkunastu derywatów utworzonych współcześnie od starszych dubletów, co świadczy o ich dalszej żywotności.

Uwagi końcowe i wnioski (rozdział IX) odnoszą się do klasyfikacji dubletów, ich etymologii (także greckich, za pośrednictwem łaciny), przesunięcia datowania niektórych form, oraz stwierdzeń natury teoretycznej względem definicji *semicultosmos*, a także dubletów jako szczególnych zapożyczeń z łaciny lub innych języków romańskich. W końcu (s. 243) Habilitantka podkreśliła wagę wieloaspektowych badań dla ukazania pełnego obrazu funkcjonowania dubletów etymologicznych w języku hiszpańskim.

I wreszcie cenna część materiałowa rozprawy. Habilitantka przedstawiła autorski glosariusz opracowany na podstawie ekscerpcji wskazanych uprzednio 16 dawnych słowników (zob. lista na s. 246 i 247) zawierający 399 artykułów hasłowych (w porządku alfabetycznym etymonów) zbudowanych według stałego schematu: forma łacińskiego etymonu, jego znaczenie, data pierwszego słownikowego poświadczenia, oraz inne notowania w słownikach. Następnie wskazane są formy hiszpańskich dubletów pochodzących od łacińskiego etymonu wraz z datami i źródłami poświadczeń i znaczeniami, w jakich w danym słowniku są odnotowane. W końcu artykułu podane są aktualne formy (lub forma) kontynuujące łaciński etymon. Niekiedy hasło opatrzone jest także komentarzem odnoszącym się do poszczególnych form lub znaczeń. Tak szczegółowa dokumentacja dotycząca konkretnych dubletów pozwala śledzić ich rozwój formalny i znaczeniowy w dawnym języku hiszpańskim, a także relacje między etymonem i kontynuującymi go wyrazami.

Autorski Glosariusz jest wartościowym korpusem leksykalnym dotyczącym części słownictwa dawnego języka hiszpańskiego i mimo swego fragmentarycznego charakteru (zawiera jedynie wyrazy tworzące dwu- lub kilkuwyrazowe grupy) niewątpliwie może się stać podstawą dalszych badań, tak leksykologicznych, jak metaleksykograficznych. Sporządzając część słownikową rozprawy, dr Stala wykazała nie tylko teoretyczną wiedzę, ale i praktyczne umiejętności leksykograficzne.

Na uznanie zasługuje także obszerna, różnojęzyczna bibliografia (s. 391 – 409), dokumentująca dotychczasowe badania w podjętej w rozprawie problematyce. Publikacja habilitacyjna opatrzona jest także indeksem omawianych wyrazów.

Podsumowując, uważam, że rozprawa habilitacyjna dr Ewy Stali stanowi ważny i oryginalny wkład w naukowy w zakresie językoznawstwa historycznego, leksykologii hiszpańskiej z odniesieniami do innych języków romańskich, historii leksykografii hiszpańskiej. Z punktu widzenia metodologii badań, rozprawa pt. *Los dobles etimológicos en español 1611 – 1739*) przeprowadzona jest wzorowo.

Stwierdzam, że rozprawa habilitacyjna, dorobek naukowy, działalność dydaktyczna, popularyzatorska stanowią istotny wkład w językoznawstwo hiszpańskie, zwłaszcza historyczne, a Habilitantka spełnia wymagane przez Ustawę warunki do nadania Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie językoznawstwa.

ABedlme